

Але — це не моя думка. І коли я дозволив собі написати оту образливу фразу, так тільки, щоб краще підкреслити, як необережно ставиться п. Винниченко, оцінюючи вартість інших партій. Прошу вибачення у СД. — співробітників по відродженню України...

Осип Назарук.

Штука убогих.

На Великдень, на соломі,
Проти сонця — діти
Грались собі крапанками
Тай стали хвалитись
Обновами ...
„А я в попа обідала!“
Сирітка сказала.

Шевченко.

I.

Чудовий, зворушуючий стих Тараса про великодні настрої між дітьми — може бути для неодного українського скитальця одинокою розрадою в сумний Великдень на чужині, коли душа прагне „обнови“, як у кожне свято. Це бажання „обнови“ в свято, бажання чогось, щоденних турбот і гризні, — представив Тарас у своїм малесенькім стиху неймовірно просто й дуже сильно. Психіка дітей дуже подібна до психіки мас всіх часів і народів. І вони також прагнуть духової обнови в свято, — особливо сильно в свято весни. І цьому треба завдячувати, що в те свято всякі святині переповнені народними масами: їх тягне туди бажання духової обнови: бажання вражінь красок, тонів і думок. Так було від непамятних часів, так є й тепер.

Але в останніх часах наступає якийсь перелом. Струї народніх мас, особливо по великих містах, — вже вагаються, куди плисти за цєю „обновою“ в свято. Читач може про це сам переконатися, коли перейде в свята великоміські святині ріжних конфесій і — кіна. Де живіщий рух? Де більше заінтересування? Мабуть у кінах. Церков ще репрезентує „штуку убогих“, але й кіно вже репрезентує її. Підіть у святоточні дні в робітничі дільниці по кінах, а побачите, з яким захопленням сидять там робітничі маси. Особенно жіноцтво, яке все і скрізь горнулося до нових ідей і нових появ скорше і пристрасніше чим мужчини. Послухайте, яким тоном говорить бідна дівчина з народа до товаришки:

— „А я в кіні була!“

Тоді може признаєте, що на наших очах відбувається не менше не більше, тільки — перебудова психічного змісту народніх мас під впливом — кіна. Покищо по великих містах, опісля наступить це по місточках, вкінці розіллється по цілім краю. Зрештою воно вже розливається, бо й сільська молодь, що була в місті, вносить свої найміцніші вражіння вже не з церкви і не з театру (він передовсім за дорогий для неї і — за мало зрозумілий), — тільки з кіна.

Це зрозуміли вже культурні народи й витворили цілу літературу про кіно, його суть і значіння та його вплив на народ. Час і нам подумати про цю важну справу.

II.

Що є суть кіна?

Вона пригадує баладу, пригадує роман, пригадує й театр. Але не є ні одним, ні другим, ні третім. Щож це є? Лірика? Епіка? Драма? Екзотика? Бо й фантастика в кіні має можливість виступити в більшій мірі, чим в иншій штуці. Може це „жива

фотографія“? „Рама театру — це куліси. Рама кіна — це дійсність.“ „Якраз ним рижнється кіно від театру, що кіно має сценерію свобідну, безконечну, як само життя, або як роман“ . . .

Найповажніші німецькі журнали й часописи як „Kunstwart“, „Oesterreichische Rundschau“, „Frankfurter Zeitung“ і багато и. — присвячують всім питанням кіна багато місця. Цими питаннями займаються поважні письменники. Появляються окремі студії про кіно. Недавно появилася про кіно більша студія др-а В. Пордеса п. з. „Das Lichtspiel“ (його суть, драматургія й уладнання). Зі змістом цієї студії за-пізнаємо й українських читачів.

Естетична суть кіна — пише він — полягає на руху, а саме на психологічно умотивованім руху ділаючих осіб. З цього послідовно виходить, що натура нової штуки — драматична. Тільки в цій драмі слово заступлене „живою“ картиною, образом. Ця картина мусить сама „висказувати“ ситуацію й настрої. Значить це в першій мірі драма ситуаційна. Німі картини дають видцеві змогу самому брати участь в співтворенню драми, причім не перешкоджує йому слово, яке часто буває „прокрустовим ложем“ для змісту. І ця особиста співучасть видця — вона сильніша чим в театрі — разом з необмеженим „міліе“ фільми викликає інтензивність настрою, якої не дає театр. Кіно без порівняння більше зближене до дійсности, чим театр. І тому в кіні мається почування якоїсь свободи.

Це необмежене „міліе“, в яким може діятися, що хочете (на театральній сцені це неможливе), маємо в кіні вирване з дійсного життя, коли в романі воно тільки описане. І тому публіка, що читає романи, звертається до кіна. Але тільки та публіка, що любить романи драматичні: з назріванням конфліктів і напруженням, яке це викликає.

В кіні рівноважаться два противенства: 1. великанське побільшення сцени драматичного ділання, його приноровлення до змін, обсягу й богатства та 2. упрощення змісту думок через те, що картини німі. Оба ці моменти характеристичні для кіна й відріжняють його від театру. Теорій і поглядів кіно не дає, тільки ділання пристрастей і жадоб. Це книга казок — дійсности, увільнених від куліс, що можуть свобідно віддихати в природі.

Порівнювати вартість кіна з вартістю штуки иншого рода таксамо пуста робота, як суперечка про „вищість“ олівних картин над акварелями, поезії над музикою і т. д. Бо кожний рід штуки існує для себе й підлягає власним законам, які впливають з його суті. Кіно стоїть на середині між театральною драмою (яка має живе слово, але немає безмежного міліе) й конфліктовим романом (який має одно й друге, але обоє тільки уявно, не безпосередно).

III.

Первісна суть кіна (das Primäre) це його чисто драматичний принцип. Вже з самого поняття драми слідує постулат одностайної, заокругленої й послідовної акції. Наше співчуття для героя драми становить мірило її сили й напруження. Щоби це співчуття викликати й розвивати до кульмінаційної точки, треба відповідного уложення акції. В тій цілі треба уникати всего епізодичного. Бо драма це не епос: в ній кожний мент і кожда подія мусить конечно впливати з попередного і змагати до одної мети: розвязки. На примір, випадок, хоч сам у собі може бути

дуже трагічний — не належить до трагічних засобів. В драмі ділає тільки те, чого або сподіваємося, або боїмося, або що мусить наступити.

Кіно як твір штуки, як культурний чинник починається там, де його форма відповідає цим вимогам. Надписи в кінових картинах повинні приходити тільки там, де не представляють доконче потрібної акції. На примір: „По довгій подорожі в степу прийшов Іван до одного хутора.“ Цю подорож не конче треба було представити й тому можна її збути надписом. Діялоґ у надписах — противний самій суті кіна. Бо вона полягає на акції. Якість і довгота надписів це мабуть найкраще мірило вартости кінових штук.

В кіні годі представити внутрішніх конфліктів, на примір трагічної нерішучости Гамлета, хиба одною мімікою. Бо кіно представляє діла, рухи. Але воно може представити також тугу і спомин і очікування.

Розуміється, багато кінових „штук“ це звичайний продукт індустрії, яка зі штукою не має нічого спільного. Тут належать особливо всякі буцімто „комічні штуки“. Отож і про них можна сказати те саме, що й про трагічні: дійсно комічні ситуації не можуть бути випадкові: вони мусять льогічно впливати з цілої акції та з вдачі тих, що беруть у ній участь.

Взагалі кінові штуки треба оцінювати зі становища драматурґа. Для того, на примір, в кіні так провалився „Тунель“ Келермана, бо ті, що переробили його для кіна, не звернули уваги на це, що „Тунель“ це роман епічний, не драматичний.

Кіно — це модерна книга образками дійсности. Все одно, чи теперішньої, чи минувшої. Найгірший блуд кінової режисерії полягає на тім, коли видці в чімнебудь (на примір в обстановці) можуть зауважати, що це не представлення дійсности. Штучна маска в кіні ділає так само неприємно як на примір, парик або наклеена борода, по якій пізнати, що вона наклеена. Для того особливо трудно представити в кіні історичні драми, які з фільмів як раз найсильніше моглиб ділати на народ. До цього не вистарчить навіть докладне знання даної епохи, аж до подробиць (в одязі, обстановці і т. д.). Бо до цього треба ще мати „здібність поринати в давні часи“, заглибитися, вжитися в них — потрібна інтуїція про *praeterito*.

Не будемо тут розводитися про фільми фантастичного й казкового змісту, про фотографічні знімки з природи, про кримінальні й детективні романи і т. д.

Бо ми мали на меті цю короткою завіткою під свято звернути увагу інтелігентного українського обсерватора на нову штуку убогих і на становище, з якого слід на неї дивитися, щоб колись при відповідних обставинах використати обсервацію для творення української кінової штуки. З цього обсягу маємо один, зовсім модерний кусник: „Візд Директорії в Київ“. Цей фільм був представлюваний в нашій столиці. Він не належить до злих, хоч має на примір одну значну хибу: за мало картин представляє похід українських військ, які тоді представлялися дійсно гарно. Взагалі цей фільм не належить до драматичних — це просто намяткова збірка картин дійсности,

Хто інтересується цю новою штукою, яку так занечищено індустрією, того відсилаємо до згаданого вище твору, в яким знайде й літературу до цієї „святочної теми убогих“.